

Én lov – ulik forvaltningspolitikk

Om norsk forvaltningspraksis rundt privat metallsøking i pløyejord og dens konsekvenser

Av Birgit Maixner

Maixner, B., 2015. Én lov – ulik forvaltningspolitikk. Om norsk forvaltningspraksis rundt privat metallsøking i pløyejord og dens konsekvenser. (One law – different administrative policies. Norwegian administrative practice with regard to private metal detecting in plough soil and its consequences.) *Fornvännen* 110. Stockholm.

In recent years, Norway has seen a growing number of cultural heritage objects being submitted to the national heritage management. This is due to a growing metal detector hobby. In principle, private metal detecting is legal in Norway, as long as it does not come into conflict with the country's Cultural Heritage Act. The law does not explicitly mention metal detecting, and so metal detector finds and the sites they derive from is managed differently in each county.

This paper analyses various administrative policies regarding metal detector finds from plough soil. In some counties, a large parcel of land is defined as automatically protected by law after a handful of archaeological finds are made. As a consequence, further metal detecting by amateurs is prohibited on the parcel, whereas agriculture is usually allowed to continue. The paper discusses the consequences of this strategy for the research potential and changes in preservation. The author argues that the strategy in question is paradoxical, and concludes with a demand for a conscious national heritage strategy for metal detecting in plough soil.

*Birgit Maixner, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, Postboks 6762 St. Olavs plass, NO-0130 Oslo
birgit.maixner@khm.uio.no*

Kulturminneforvaltningen i Norge kunne i de siste årene registrere et stadig økende antall innkommende metallsøkerfunn som følge av en voksende popularitet av metallsøking som hobby (fig. 1). Metallsøking er i utgangspunkt lovlige i Norge så langt grunneieren har gitt sin tillatelse og det ikke kommer i konflikt med kulturminneloven (*kulml.*). Forvaltningsansvaret for metallsøkerfunnene er delt mellom regionalforvaltningen (fylkeskommunene og Sametinget) og universitetsmuseene (landsdelsmuseene). Regionalforvaltningen fungerer som mottagende førsteinstans og har ansvar for registrering av kul-

turminner i det offisielle registeret over fredete kulturminner i Norge (Kulturminnebasen Askeladden), mens universitetsmuseene har ansvar for å forvalte statens eiendomsrett til disse (*Forskr. om faglig ansvar*) og å registrere funnene i en nasjonal database for arkeologiske gjenstander, Universitetsmuseenes samlingsdatabaser.

I praksis er det stor forskjell på hvordan de ulike regionalforvaltningene administrerer metallsøkerfunnene og lokalitetene de kommer fra. I noen fylker er det gjeldende forvaltningspraksis å frede et helt jordbruksområde etter at det er gjort et visst antall funn i pløyelaget. Fredningen

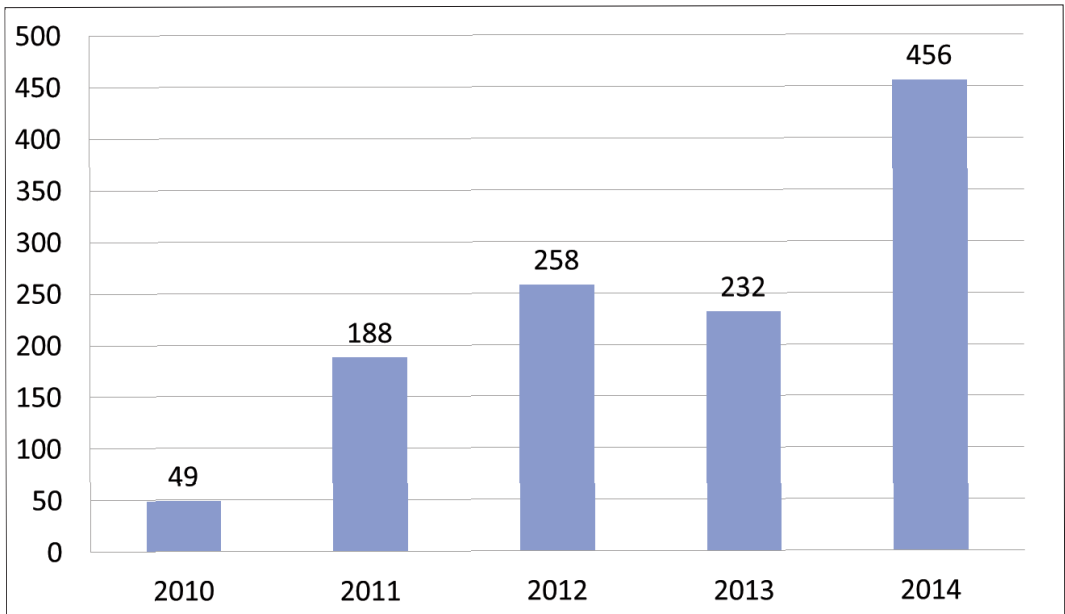

Fig. 1. Antall metallsøkerfunn fra private finnere, innkommet til Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, i årene 2010–14. Kulturhistorisk museum har forvaltningsansvar for 10 fylker (Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder) og dermed for den største andelen av jordbruksarealet med pløyejord i Norge. Datagrunnlag og grafikk Birgit Maixner, KHM. —Number of finds from private metal detecting submitted to the Museum of Cultural History, University of Oslo, in the years 2010–14.

forhindrer i så fall ytterligere metallsøking av privatpersoner, mens jordbruksaktivitetene får fortsette som før.

Denne artikkelen skal ta for seg et spesialområde innenfor metallsøking, nemlig metallsøking i pløyejord. Mindre enn 3% av landarealet i Norge er jordbruksareal, og områdene med den største andelen jordbruksareal ligger i fylkene Vestfold, Østfold, Akershus og Rogaland. Som arkeologisk metode er metallsøking i pløyelaget en spesiell form for arkeologisk åkervandring, der metallgjenstander ned til en dybde på 20 cm oppspores med en metallsøker. Tykkelsen på matjordlaget kan variere ut fra topografi, jordsmonn og lokale forhold, men som regel vil en vanlig metallsøker ikke nå dypere enn ploegen (Vang Petersen 1991, s. 49; Paulsson 1999, s. 44; Rundkvist 2008, s. 120).

Målet med denne artikkelen er tredelt. For det første skal den belyse lovgrunnlaget og regionaladministrasjonens forvaltningspraksis rundt

mottak og registrering av metallsøkerfunnene i Norge. For å demonstrere forskjellene i registreringspraksis av metallsøkerfunn vil forvaltningspraksis og retningslinjer fra to fylker, Østfold og Rogaland, sammenstilles, og det vil bli analysert hvilke premisser disse bygger på. For det andre skal artikkelen vise hvilke konsekvenser de ulike gjeldende forvaltningspraksisene og fortolkningene av kulturminneloven har for metallsøkerfunnenes representativitet og forskningspotensiale. Avslutningsvis vil det diskuteres hvilke langsiktige konsekvenser det kan innebære for de løse kulturminnenes tilstand og utsagnskraft å bli utsatt for det moderne jordbrukets mekaniske og kjemiske belastninger over lang tid dersom et helt areal i pløyd mark blir fredet og dermed stengt for videre metallsøking.

Lovgrunnlaget

Metallsøking er ikke eksplisitt nevnt i kulturminneloven og er i utgangspunktet lovlig i Norge,

men kan ved to typer hendelser komme i berøring med loven. Den første typen hendelse oppstår dersom en metalldetektorist ved målrettet eller tilfeldig søking støter på gjenstander som faller inn under kulturminneloven, såkalte »løse kulturminner». Ifølge kulturminneloven er gjenstander fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) og mynter fra før år 1650 statens eiendom når det ikke lenger er rimelig mulighet for å finne ut om det er noen eier eller hvem som er eier. Det samme gjelder samiske kulturminner eldre enn 100 år. Finner av slike løse kulturminner plikter snarest mulig å melde funnet til vedkommende politimyndighet på stedet eller til vedkommende myndighet (§§ 12, 13). Vedkommende myndighet er fylkeskommunen innen hvert fylke (*Forskr. om faglig ansvar* § 1). For å handle lovlig er en metalldetektorist derfor forpliktet å melde fra om og avlevere sine innleveringspliktige funn til fylkeskommunen i det fylket funnene ble gjort (i tilfelle samiske kulturminner til Sametinget).

Den andre typen hendelse inntreffer når en metalldetektorist søker på marken over faste kulturminner. Med hjemmel i kulturminneloven er faste kulturminner som boplasser, arbeids- og verkstedplasser av alle slag, gravminner av ethvert slag m.fl. fra inntil år 1537 fredet, og som følge av fredningen er det ulovlig å sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte eller forandre disse »automatisk fredete kulturminner». Unntatt fra denne regelen er kun den vedkommende myndighet som har adgang til å komske slike kulturminner ved utgraving eller på annen måte etter at grunneier eller bruker er varslet. Dersom det ikke er definert noe annet, hører det en sikringsone på fem meter rundt et automatisk fredet kulturminne (*kulml.* kap. 2, §§ 3, 4, 6, 11). Det er vedkommende fylkeskommune/Sametinget (heretter bare »fylkeskommune», implisitt »... eller Sametinget») som kan fastsette en særskilt sikringsone (*Forskr om faglig ansvar* kap. 1, § 1, andre ledd).

Mottak og registrering av metallsøkerfunn ved regionalforvaltningen

I følge *Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven* (kap. 1, § 1 punkt 2 § 13 annet ledd) er fylkeskommunen innen hvert fylke (eller Sametinget) den rette myndigheten for å motta

meldinger om funn av løse kulturminner. Dermed er fylkeskommunene førsteinstans til å ta imot metallsøkerfunn og kontakt med finnere. Fylkeskommunen foretar den første vurderingen av de innkomne funn, og avgjør hvilke funn som skal videresendes til universitetsmuseene for endelig vurdering, saksbehandling, konservering og magasinering. I henhold til et rundskriv fra Riksantikvaren fra 13. februar 2004 er fylkeskommunene også ansvarlig for å registrere data om kulturminner i Riksantikvarens offisielle kulturminnedatabase Askeladden. I mangel av nasjonale retningslinjer er det i praksis stor handlingsfrihet for hvordan metallsøkerfunn registreres i Askeladden, om de eksempelvis legges inn som enkeltminner med uavklart vernestatus eller om det opprettes en stor lokalitet rundt flere enkeltfunn som får status som automatisk fredet kulturminne, under det følgende kalt *arealfredning*.

Metallsøkerfunn og forvaltningspraksis – eksemplene Østfold og Rogaland

Siden metallsøking ikke er eksplisitt nevnt i kulturminneloven, kan forvaltningspraksisen rundt dette variere betydelig mellom de ulike regionale kulturminneforvaltninger avhengig av hvordan loven fortolkes og hvilke premisser som styrer holdningene overfor metallsøking. I mangel av nasjonale retningslinjer om metallsøking er flere fylkeskommuner kommet med egne retningslinjer. For å illustrere hvor ulike disse kan arte seg, skal retningslinjene fra to fylker, Rogaland (fra 2014; appendiks 1) og Østfold (fra 2013; appendiks 2), sammenstilles når det gjelder metallsøking i pløyselaget.

En sentral forskjell mellom de to fylkers retningslinjer er at Rogaland fylkeskommunens retningslinjer differensierer mellom metallsøking i pløyd/forstyrret mark på den ene siden og utmark eller annet terreng på den andre. Å søke i det sistnevnte fraråder Rogaland fylkeskommune ved å vise til at det er fare for å skade uforstyrrede arkeologiske kontekster når man graver etter signaler i utmark. Gjenstander i utmark betraktes dessuten som ikke å være særlig truet av nedbrytning og forvitring. Rogaland fylkeskommunens syn på metallsøking i pløyd mark derimot bygger på premissen at gjenstander i pløyselaget allerede

Fig. 2. Utstrekningen av lokaliteten med ID 156821 i Norges nasjonale kulturminnedatabase Askeladden. Kilde: Kulturminnedatabasen Askeladden. Kartgrunnlag: Kartverket, Geovekst og Kommuner – Geodata AS. Etterbearbeidet av Birgit Maixner, KHM. —Extent of the locality ID 156821 in the Norwegian cultural heritage database Askeladden.

er flyttet ut av sin opprinnelige kontekst, og at det moderne jordbrukets fysiske og kjemiske påkjenninger har en negativ effekt på metallgjenstander. Metallsøking i pløyelaget anses derfor som en måte «å redde de gjenstandene som faktisk står i fare for å bli pløyd i stykker». I tillegg til å være en effektiv metode for å finne og dermed bevare metallgjenstander i pløyelaget, fremheves metallsøkingens positive bidrag til forskningen (Rogaland fylkeskommune 2014).

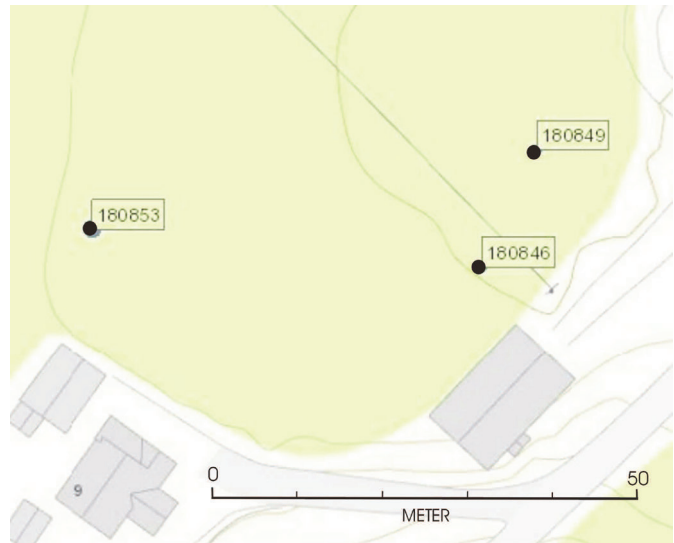
I Østfold fylkeskommunes retningslinjer for metallsøking skilles det i langt mindre grad mellom metallsøking i utmark og i pløyd jord, selv om det vises til at det er større fare for å ødelegge et kulturminne om man graver på bakgrunn av signaler fra en metallsøker i utmark. Det er den uforstyrrede arkeologiske konteksten som i Østfold fylkeskommunes retningslinjer for metallsøk tilskrives størst betydning, også i pløyd jord. Metallsøking betraktes som et inngrep som kan ødelegge eller forstyrre mulige kulturlag under pløyelaget. Ordvalget som benyttes i dokumentet likestiller letingen over en lokalitet med å skade den: «For at man senere skal kunne ha muligheten til å undersøke funnstedet arkeologisk, må ikke lokaliteten skades ved videre letning».

Opplysende er det i den forbindelse også å analysere hvordan ulike preposisjoner benyttes i

kulturminneloven og Østfold fylkeskommunes retningslinjer for å beskrive hvor ulike aktiviteter, nemlig jordbruk og metallsøking, finner sted i forhold til et kulturminne. I den norske kulturminneloven brukes formuleringen marken «over» et automatisk fredet kulturminne når det gjelder å tillate fortsatt jordbruk, mens det i Østfold fylkeskommunes retningslinjer i forbindelse med metallsøking benyttes preposisjonen «på». De ulike preposisjonene ser ut til å gjenspeile om pløyelaget betraktes som en del av kulturminnet eller ikke. Som konsekvens av det potensielle faremomentet som tilskrives metallsøking anser Fylkeskonservatoren i Østfold det nødvendig å øke avstanden ved metallsøking på pløyd jord til minst 50 m fra kjente kulturminner, derunder innleveringspliktige funn som ennå ikke er registrert, men åpner for videre søk innenfor 50-meterssonen etter avtale. Som positiv effekt av metallsøket nevnes i retningslinjene kun gjenstandenes forskningsverdi, at det takket være metallsøket «avdekkes stadig nye deler av Østfoldhistorien» (Østfold fylkeskommune, Fylkeskonservatoren 2013).

Tilspisset formulert kan forskjellen mellom de to fylkeskommuners syn på privat metallsøking i pløyd jord reduseres til de to posisjoner enten å være potensiell skadelig for den arkeologiske konteksten, dvs. faste kulturminner (Øst-

Fig. 3. Lokaliteten med IDene 180853, 180849 og 180846 i Norges nasjonale kulturminnedatabase Askeladden. Kilde: Kulturminnedatabasen Askeladden. Kartgrunnlag: Kartverket, Geovekst og Kommuner – Geodata AS. Etterbearbeidet av Birgit Maixner, KHM. –Locality IDs 180853, 180849 and 180846 in the Norwegian cultural heritage database Askeladden.

fold) eller å være en mulighet for å bevare løse kulturminner i pløyelaget fra ødeleggelse (Rogaland). Ikke overraskende arter også forvaltningsspraksisen seg ulik som konsekvens av de ulike premisser og betraktningmåter.

I Østfold fylkeskommune er det vanlig praksis å registrere et helt område i den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden som automatisk fredet kulturminne dersom det er gjort et visst antall innleveringspliktige løsfunn. Som regel vil fem funn av diagnostiske artefakter være nok til å frede et område. Videre metallsøking i privat regi er forbudt på hele det registrerte området inkludert sikringssonen og i utgangspunkt også i et belte på 50 m rundt lokalitetens ytterkanter. Lokalitetene som konstrueres på denne måten, ofte på grunnlag av funn fra ulike tidsperioder, kan oppvise bisarre former. Som eksempel kan henvises til lokaliteten med ID 156821 på Hovland, Råde kommune (fig. 2). Lokaliteten er opprettet på basis av et flintavslag fra steinalderen og ti gjenstander av metall, fremkommet ved metallsøking. Av metallgjenstandene er det bare fem stykker som med sikkerhet kan dateres til førreformatorisk tid og dermed faller inn under kulturminneloven: to spenner fra jernalderen, et rembeslag fra jernalderen eller middelalderen, og en nøkkel og et spinnehjul fra middelalderen. Lokaliteten har en størrelse på 7013 m², inkludert

sikringssonen 10 477 m², og viser størrelsesorden på arealfredninger som et fåtall innleveringspliktige gjenstander fra pløyelaget kan utløse.

I Rogaland fylkeskommune betraktes derimot metallsøkerfunn fra pløyelaget normalt som løsfunn. Med mindre det innberettes noe påfallende fra funnstedet som nødvendiggjør en etterundersøkelse, vil enkeltfunnene registreres med status uavklart i kulturminnedatabasen Askeladden, og metallsøking vil fortsatt være tillatt i området. Ifølge kulturminneloven er det kun automatisk fredete kulturminner, dvs. faste kulturminner, som kan og skal ha en sikringszone. Et eksempel fra Ullensaker kommune, Akershus fylke, viser hvordan flere løsfunn fra metallsøking fra et område kan være registrert i kulturminnedatabasen Askeladden uten at de sammenfattes til et automatisk fredet kulturminne med sikringszone (fig. 3).

De ulike forvaltningspraksisenes konsekvenser for forskningen

Den faglige ansvarsfordelingen, som legger forpliktelsen for mottak og registrering av metallsøkerfunnene på fylkeskommunene, har vidtrekkende konsekvenser for forskningen rundt detektormateriale, idet regionalforvaltningen på denne måten får muligheten til å påvirke metallsøker-

funnenes representativitet på ulike nivå på en avgjørende måte.

For det første gjelder dette utvalget av de funnene som sendes videre til landsdelsmuseene for endelig vurdering. Ifølge den norske kulturminneloven er kun oldsaker fra før 1537 og mynter fra før 1650 innleveringspliktige. Daterbar er imidlertid kun gjenstander som har karakteristiske typologiske trekk. Gjenstander som er nedbrutt til det ukjennelige, men også levninger etter håndverksmessige aktiviteter, som smelteklumper og barrer av ulike metaller og metallskrot, kan ikke med sikkerhet identifiseres som oldsaker siden de ikke er daterbare. I første instans er det metalldetektoristens valg om slike udaterbare og ofte uidentifiserbare gjenstander måles og tas inn, og avleveres til fylkeskommunene. Vanligvis blir denne type gjenstandsmateriale kun unntaksvis innlevert, bortsett fra gjenstander av edelmetall, og detektormaterialets bidrag til belysning av håndverksmessige aktiviteter anslås derfor generelt å være beskjedent (Trier Christiansen 2008, s. 123–125) med mindre metalldetektoristene er kjent med forskningspotensialet av slike funn, eller denne type materiale blir målrettet innsamlet, eksempelvis i forbindelse med metalløsning knyttet til et forskningsprosjekt.

Men selv i de tilfellene der metalldetektoristene leverer slike udaterbare levninger inn til den ansvarlige regionalforvaltningen, er det ikke gitt at funnene vil komme gjennom dette filteret. Bare når «særlige grunner» foreligger, omfattes løse kulturminner uten hensyn til alder av kulturminnelovens § 12. Kulturminnemyndighetene har strengt tatt ikke hjemmel i loven til å ta inn udaterbare funn som ukjennelige gjenstander eller produksjonsavfall fra pløvelaget. Selv med finnerens samtykke forblir det opp til fylkeskommunene å avgjøre om et slikt funn anses å ha en slik kulturhistorisk og forskningsmessig verdi at det skal videresendes til det ansvarlige landsdelsmuseet for endelig vurdering. Her vil seleksjonsprosessen gjenta seg. Materiale som det beskrevne vil da som regel kun innlemmes i museets samlinger når særlige grunner taler for det. Som regel vil en slik avgjørelse bygge på en helhetlig vurdering av lokaliteten og mulige øvrige funn derfra.

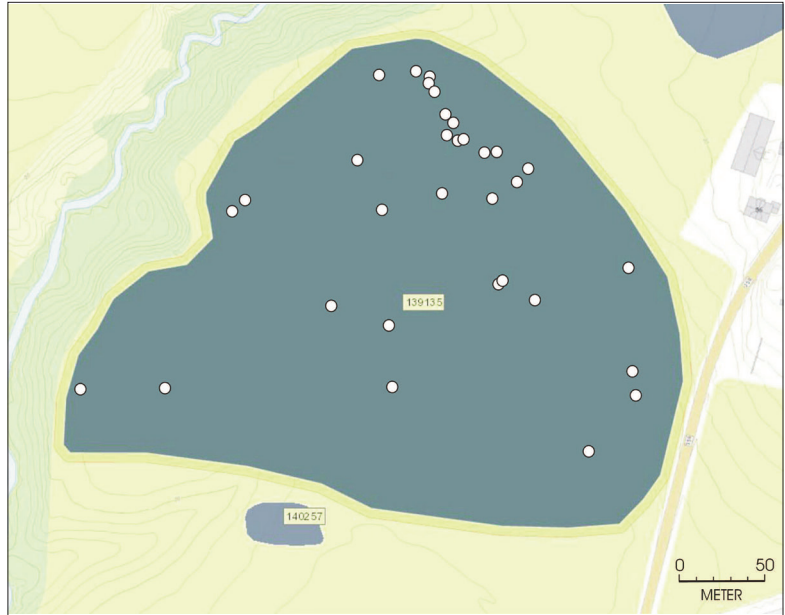
Gjenstandsmaterialet som de ulike fylkeskommunene velger å sende videre til universitets-

museene vitner om at ulike kriterier blir lagt til grunn ved førstevurderingen av det innkomne metalldetektormaterialet. Dette ser imidlertid ikke ut til å være resultat av en bevisst ulik forvaltningspraksis, men er snarere påvirket av den respektive saksbehandlerens bakgrunn og kompetanse. Siden fylkeskommunene er førsteinstans i mottak av metall søkerfunn, tilkommer regionalforvaltningens saksbehandlere en sentral rolle for de senere tolkningsmuligheter av et område basert på denne type funn. Følgelig er saksbehandlerens evner til å se forskningspotensialet også i udaterbare eller nesten ukjennelige funn avgjørende, og det savnes i den forbindelse en dialog mellom universitetsmuseene og fylkeskommunene om museenes innsamlingspolitikk og faglige programmer. Dette er en viktig forutsetning for at metall søkerfunnenes forskningspotensiale kan bli utnyttet på en best mulig måte.

Det andre området, der regionalforvaltningen på en avgjørende måte tar innflytelse på metall søkerfunnenes forskningspotensiale, er måten metall søkerfunnene fra pløyejord registreres i kulturminnedatabasen Askeladden. Kulturminneloven fastsetter at marken over et automatisk fredet kulturminne, som tidligere var nytt til beite eller innmark, fortsatt kan nyttes til disse formål etter fredningen hvis ikke vedkommende myndighet bestemmer noe annet (*kulml.* kap. 2, § 3). Uten tillatelse av vedkommende myndighet må det imidlertid ikke foretas pløying og annet jordarbeid dypere enn tidligere. Når det gjelder dreneringen av jordbruksjord, skal kulturminnemyndigheten (kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen og Sametinget) uttale seg når tiltaket kan berøre interesser innenfor deres fagområder (*Forskrift om tilskudd til drenering* § 7). En fredning i pløyejord har dermed i praksis få konsekvenser for jordbruket, og for jordbruksdriften gjør det liten forskjell om metall søkerfunn fra pløyejord er registrert som enkeltminner eller som en stor lokalitet.

Store konsekvenser derimot får de ulike registreringsmåtene for ytterligere privat metall søking i området. Dersom de enkelte metall søkerfunnene registreres som enkeltminner, vil privat metall søking kunne fortsette i området bortsett fra på de 5 m brede sikringssoner rundt enkeltminnene. Opprettes det derimot en arealfredning,

Fig. 4. Utstrekningen av lokaliteten med ID 139135 i Norges nasjonale kulturminnedatabase Askeladden. Kilde: Kulturminnedatabasen Askeladden. Kartgrunnlag: Kartverket, Geovekst og Kommuner – Geodata AS. Etterbearbeidet av Birgit Maixner, KHM. — Extent of the locality ID 139135 in the Norwegian cultural heritage database Askeladden.

vil videre privat metallsøking være forbudt på hele lokaliteten samt i sikringssonen rundt denne. Et eksempel fra en arealfredning i Østfold, kulturminnet med ID 139135 på Missingen, Råde k. (Maixner 2015), viser at grensene til lokaliteten ble tegnet i avstand opp til 70 m til de ytterste enkeltfunnene, og at det kan være over 100 m mellom konsentrasjoner innenfor det avgrensede arealet (fig. 4). Siden konsekvensene av en arealfredning i pløyejord for jordbruket er så pass små som beskrevet, kan opprettelsen av en stor automatisk fredet lokalitet med raut slingringsmonn rundt enkeltfunnene tolkes som uttrykk for en forvaltningspolitikk som er opptatt av å unnta størst mulige arealer i pløyd jord for ytterligere private metallsøking, noe som ville være i samsvar med de premisene og betraktningmåter av metallsøking som kommer til uttrykk i vedkommende fylkeskommunens retningslinjer for metallsøking.

For forskningen er konsekvensene av de ulike måtene å registrere metallsøkerfunn fra pløyejord store. Verdien og representativiteten av metallsøkerfunn som arkeologisk kildemateriale har blitt detaljert diskutert i land som har en lang tradisjon i håndtering av slike løsfunn som f.eks. Danmark (jfr. f.eks. Vang Petersen 1991; Henriksen 2000; Trier Christiansen 2008; Dobat 2013),

og metallsøking er et anerkjent metodisk verktøy i forbindelse med boplassrekognosering (Vang Petersen 1991, s. 49; Pilø 2007, s. 143–149). Undersøkelser i Sør-Skandinavia viste at mesteparten av metallgjenstandene fra en overpløyd lokalitet befant seg i pløyelaget, mens de som regel kun unntaksvis lå i de undersøkte strukturer under pløyelaget (Svensson & Söderberg 2009, fig. 1). Noen forskere hevder at et metallsøkerfunnmateriale som er løsevet fra sin kontekst kun har liten informasjonsverdi (sist Rasmussen 2013, s. 51). I tilfeller der metallsøkerfunnens spredning kunne evalueres gjennom etterfølgende arkeologiske undersøkelser, viste det seg imidlertid i mange tilfeller å være en overensstemmelse med underliggende strukturer (Paulsson 1999, s. 48; Dobat 2013, s. 708).

Det er innen arkeologisk forskning aksept for å anta at en lokalitets arkeologiske levninger, i dette tilfelle det opp-pløyd gjenstandsmaterialet, er et resultat av fortidige handlinger som har funnet sitt uttrykk i spesifikke mønstre (jfr. Mjærum 2012, s. 17). Funntypene, funnmengden og spredningen av artefaktene kan derfor betraktes som et slags fingeravtrykk av en lokalitet (Steinberg 1996, s. 375). Selv om det enkelte metallsøkerfunn i og for seg har en meget begrenset eller

ingen informasjonsverdi om dens opprinnelige funnsammenheng, er gjenstandenes typologiske datering, proveniens, funksjon, materiale og bevaringstilstand, hel eller fragmentert, parametere som i sin helhet og i kombinasjon med spredningen muliggjør en samlet vurdering av funnplases karakter, interne organisasjon og tidsdybde. En forvaltning som praktiserer arealfredninger vil begrense det samlede antallet metallsøkerfunn fra private finnere fra et område, uansett hvor funnrik lokaliteten er. Forskningsverdien av et fåtallig materiale for tolkningen av en lokalitet er begrenset og danner et svakt empirisk grunnlag for å vurdere lokaliteten, særlig når man ønsker å sammenligne funnstedet med lokaliteter fra områder eller land der annen forvaltningspraksiser eller lovverk gjelder.

De ulike forvaltningspraksisenes konsekvenser for bevaringen av løse kulturminner i pløyselaget

Allerede på slutten av 1990-tallet ble jordbruket ifølge den engelske studien «Monuments at Risk Survey» (MARS) identifisert som den største enkeltrusselen for kulturminner, og pløying betraktes av noen forskere som den trolig største årsaken til nedbrytningen av kulturminner i et verdensomspennende perspektiv (Wilkinson et al. 2006, s. 658).

Åkerdriften medfører at de opprinnelige strukturer i de øverste 30 cm av en arkeologisk lokalitet blir pløyd i stykker, objekter fra ulike perioder blandes sammen og gjenstander forflyttes (Steinberg 1996, s. 368). Selv om det meste av funnmaterialet ser ut til å bli liggende i en avstand på 5–15 m fra utgangsposisjonen (Mjærum 2012, s. 17), tyder analyser av spredningsmønstre av de enkelte delene av gjennompløyde skattefunn samt simuleringer av gjenstandenes bevegelser i pløyselaget under dyrkingen på at enkelte gjenstander kan forflytte seg lenger enn 20–25 m fra deres opprinnelige posisjon (Trier Christiansen 2008, s. 115 f). Den ødeleggende effekten av et intensivt jordbruk på arkeologiske funnsteder er imidlertid ikke begrenset til det faktum at arkeologiske strukturer (faste kulturminner) risikerer å bli dyrket i stykker. Det har samtidig en destruktiv virkning på selve gjenstandene (løse kulturminner), særlig på fragile artefakter (Steinberg 1996, s. 374; Svensson 2012, s. 208 f).

Pløying nevnes oftest i forbindelse med jordbrukets skadelige virkning på kulturminner. I praksis foregår det imidlertid flere former for mekanisk jordbearbeiding i pløyselaget som trolig har en langt mer destruerende effekt på gjenstander. Dette gjelder særlig grønnsaks- og potetdyrkingen. Rotvekster har de beste vekstvilkår i løs og fin jord, og for å få dette til bearbeides jordklumper med harv. I tillegg brukes det ofte en jordfreser som freser jorden med en rotor med tinder på. Steiner tas opp med roterende steinraver og steinplukkere. De fleste moderne innhøstingsmaskiner er konstruert slik at de tar fysisk med seg de øverste 10–15 cm av jordlaget gjennom maskinen, hvor produktene (poteter, grønnsaker) filtreres ut. Maskinenes belter siler ut overflødig jord, og for å klare å riste av jorden er hastigheten på disse beltene ofte høy. Grønnsaksjord bearbeides tilsammen 5–6 ganger per sesong med ulike mekaniske metoder. Gjenstander i pløyselaget utsettes gjennom landbruket for betydelige kjemiske og fysiske belastninger, slik at deres overflater korroderer og nedbrytes. Dermed vil oldsakene først revne og senere brette i stumper og stykker. Stumpene nedbrytes deretter ytterligere, til gjenstandene til sist blir omgjort til ugjenkjennelige metallstykker som har mistet sin opprinnelige overflate og form. Dermed har gjenstandene tapt sin kulturhistoriske verdi (Paulsson 1999, s. 45; Baastrup og Feveile 2013, s. 291–293; Svensson 2013, s. 138). En svensk studie, basert på 3200 gjenstander av kobberlegeringer fra svenske og norske museumssamlinger, kunne vise at bevaringsforholdene i jorden generelt var blitt tydelig forverret gjennom de siste 50–60 årene som følge av miljøbelastninger (Ullén et al. 2004).

På lik linje med forskningen blir også bevaringstilstanden av metallgjenstander i pløyselaget på ulike måter påvirket av de forskjellige forvaltningspraksiser som kommer til anvendelse i Norge. En forvaltningspolitikk som praktiserer arealfredninger med målet å forhindre ytterligere private metallsøking, medfører at metallgjenstandene forblir i pløyselagets destruerende miljø, utsatt for jordbrukets fysiske og kjemiske påkjenninger år etter år, med mindre kulturminnemyndighetene selv henter gjenstandene inn gjennom kostbare sikringsundersøkelser. Ved å registrere

metallsøkerfunnene fra pløyelaget på en måte i kulturminnedatabasen som tillater ytterligere private metallsøking i området mellom sikringssonene rundt enkeltminnene, har man derimot muligheten til å få gjenstandene inn i museenes samlinger og under kontrollerte miljømessige forhold.

Kulturminneloven, metallsøking og jordbruk – et paradoks?

Presentasjonen av dagens forvaltningspraksis rundt metallsøkerfunn fra pløyejord viser at Norges ulike regionalforvaltninger utøver veldig ulike og delvis diametrale forvaltningspraksiser.

En forvaltningspolitikk som den i Østfold er tydelig bestemt av idealet om den uforstyrrede arkeologiske konteksten, en premiss som bygger på Europarådets konvensjon om vern av den arkeologiske kulturarven (Council of Europe 1992). Meningen med å anvende denne premissen i pløyelaget, som representerer en allerede forstyrret arkeologisk kontekst, er i Norge så langt ikke viet noen nasjonal diskusjon innen kulturminnevernet. Faren for å forstyrre en mulig bevart arkeologisk kontekst (fast kulturminne) under pløyelaget gjennom privat metallsøking anses som så stor at man like gjerne avstår fra muligheten til å bringe de løse kulturminnene fra pløyelaget inn til museumssamlingene. Dette skjer trass i at forskning i andre land har dokumentert jordbrukets skadelige virkning på disse gjenstander. Per dags dato blir løse kulturminner i pløyelaget i Norge heller ikke fanget opp ved arkeologiske registreringer/forundersøkelser eller gjennom arkeologiske undersøkelser. Med mindre det dreier seg om en etterundersøkelse eller sikringsundersøkelse utløst av tidligere gjordte metallsøkerfunn, noe som ytterst sjeldent blir iverksatt i forhold til det store antallet innleverte metallsøkerfunn, blir pløyelaget fjernet av gravemaskiner uten foregående metallsøking.

Det paradoksale er imidlertid, at det tydelig legges ulike målestokker til grunn når det gjelder metallsøking og jordbruk. I henhold til den norske kulturminneloven må ingen sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge eller flytte automatisk fredete kulturminner. Det er imidlertid slike tiltak både faste og løse kulturminner er utsatt for på dyrket mark. Likevel tar den norske

kulturminneloven i utgangspunktet ikke sikte på å legge begrensninger på jordbruket på automatisk fredete lokaliteter, bortsett fra at det ikke må foretas pløying og annet jordarbeid dypere enn tidligere (*kulml.* § 3, andre ledd). Det er derfor et spørsmål om noen er tjent med arealfredninger i dyrket mark, hvis eneste mål ser ut til være å forhindre videre privat metallsøking i pløyelagets øverste og allerede omrotete 20 cm, mens jordbruksaktivitetene, som rekker dypere, får fortsette som før.

Det er mulig å trekke en parallell fra denne håndteringen av privat metallsøking i pløyelaget til dagens forvaltning av norsk middelalderarkeologi. Sistnevnte er karakterisert av så få og så små inngrep som mulig i middelalderbyens vernesoner, noe som har ført til betegnelsen »kikkhullsarkeologi» (Brattli 2013, s. 71). En arealfredning som følge av et fåtall innleverte oldsaksfunn fra en åker har en lignende «kikkhullseffekt» til følge. Det spredte materialets forskningsverdi for tolkningen av lokaliteten er begrenset, samtidig som gjenværende løse kulturminner er truet av en gradvis nedbrytning som over tid vil redusere gjenstandenes kildeverdi. I verste fall kan muligheten for fremtidig forskning gå fullstendig tapt. Heller ikke er mulige underliggende strukturer garantert å være eller bli bevart over tid dersom jordbruksaktiviteten fortsetter. »Å spare seg til fant», et uttrykk som Terje Brattli benyttet for å karakterisere konsekvensene av dagens forvaltning av norsk middelalderarkeologi, kan utmerket godt anvendes også for å betegne følgene av en kulturminnepolitikk som hindrer privat metallsøking i pløyelaget.

I dag mangler det en nasjonal diskusjon om dette tema innen norsk kulturminneforvaltning, og det trenges en overordnet strategi for håndtering av metallsøking i pløyelaget. Oldsaker i pløyelaget er ikke fornybare, og vil være tapt for alltid dersom de ødelegges gjennom jordbruket og en feil forvaltningsstrategi. En tydeligere nasjonal politikk for forvaltningen av løse kulturminner i pløyelaget, hensiktsmessige rutiner og rollefordelinger, bevisste prioriteringer, basert på en vurdering av risiko og nytte, og en tett dialog mellom representanter for forskning og forvaltning, er derfor svært påkrevende.

Den siste tidens diskusjon om privat metall-

søking i Norge (Rasmussen 2013) har vært ensidig dominert av å problematisere metalldetektorbruk, med den følge at en hel gruppe frivillige er blitt mistenkeliggjort og stigmatisert. Derimot er trolig de frivilliges innsats den eneste muligheten man har til å sikre løse kulturminner fra pløyelaget i et langsiktig perspektiv når det ikke legges begrensninger på jordbruket på automatisk fredete lokaliteter. Metallsøking er svært tidskrevende og forutsetter god kunnskap om kulturlandskap og lokalhistorie. I Danmark kan man se tilbake på 30 års positiv erfaring med et velutviklet samarbeid mellom private metall-detektorister og kulturmyndighetene rundt metallsøking i dyrket mark (Henriksen 2006; Svensson 2012, s. 207; Dobat 2013). Engasjerte, frivillige metall-detektorister gjør også i Norge allerede i dag en uvurderlig innsats for å ta vare på kulturminnene i pløyelaget, noe som den norske forvaltningen ikke har ressurser og muligheter til å ta seg av i med samme intensitet. Organiserte metallsøker- og kulturvernforeninger har ved flere anledninger gitt uttrykk for sin bekymring for løse kulturminner i pløyelaget og etterlyst et samarbeid med kulturminneforvaltningen (jfr Amatør-Arkeologisk Kontor i Østfold 2013). Deres initiativer er et godt eksempel på viktige korrektiv som frivillige organisasjoner i sin egen-skap som samfunnsaktører gir til den offentlige forvaltningen. Et tettere samarbeid mellom de frivillige og de offentlige kulturminnemyndighetene rundt metallsøking i pløyelaget ville ikke bare komme kulturarven og dermed samfunnet til gode, men også være i tråd med dagsaktuelle politiske ønsker (jfr. St.meld. 16 [2004-05], s. 78-79; St. meld. 35 [2012-13], s. 54-56).

Merknad & takksigelse

Meningene og tankene som kommer til uttrykk i denne artikkelen er forfatterens egne og ikke nødvendigvis sammenfallende med institusjonens som forfatteren er ansatt ved.

Jeg takker Anne Elisabeth Skullerud, Østfold fylkeskommune, og Kim Thunheim, Rogaland fylkeskommune, for opplysninger rundt fredningspraksis i sine fylker. En hjertelig takk til Jan P. Breida, Trondheim, for språkvask av manuskriptet.

Referenser

- Amatør-Arkeologisk Kontor i Østfold, 2013. *Et forslag/skisse til etablering av samarbeid mellom fagarkeologer og amatørarkeologer, og metallsøker personer/grupper, samt Innspill i forbindelse med NIKU Rapport 61. Arealendringer og deres innvirkning på tap og skade av kulturminner i bynære landbruksområder, Sarpsborg k, Sarpsborg*. Brev fra Amatør-Arkeologisk Kontor i Østfold. Datert 31. januar 2013, til Miljøverndepartementet, Oslo. Riksantikvarens arkiv.
- Baastrup, M.P. & Feveile, C., 2013. Danefæ – samarbeidet mellom finder, lokalmuseum og Nationalmuseum. *Nationalmuseets Arbejdsmark*.
- Brattli, T., 2013. Om å spare seg til fant. Riksantikvarens forvaltningspraksis og konsekvenser for norsk middelalderarkeologi. Christensson, A. & Smedstad, I. (red.). *Utfordringer for norsk middelalderarkeologi. Rapport fra seminar 2008*. Riksantikvarens. Oslo.
- Council of Europe 1992. *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage* (revised), 16. 01.1992. Valetta.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=143&CM=8&DF=19/04/2010&CL=ENG
- Dobat, A.S., 2013. Between Rescue and Research: An Evaluation after 30 Years of Liberal Metal Detecting in Archaeological Research and Heritage Practice in Denmark. *European Journal of Archaeology* 16:4. London.
- Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven av 9. februar 1979, sist endret 19.12.2013*. Klima- og miljødepartementet. Oslo.
- Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord av 25. juni 2013*. Landbruks- og matdepartementet. Oslo.
- Henriksen, M.B., 2006. The Metal Detector – Friend or Foe. Aspects of Metal Detector Archaeology in Denmark. Møller Hansen, K. & Buck Pedersen, K. (red.). *Across the western Baltic. Proceedings from an archaeological conference in Vordingborg*. Sydsjællands museum. Vordingborg.
- (red.), 2000. *Detektorfynd – hvad skal vi med dem? Dokumentation og registrering af bopladser med detektorfund fra jernalder og middelalder. Rapport fra et bebyggelsehistorisk seminar på Hollufgård den 26. oktober 1998*. Skrifter fra Odense Bys Museer 5. Odense.
- Kulml. Lov om kulturminner [kulturminneloven] av 9. juni 1978, sist endret 19.06.2009 og 01.01.2010*. Klima- og miljødepartementet. Oslo.
- Maixner, B., 2015. Missingen/Åkeberg i Østfold – en storgård fra jernalderen med tilknyttet håndverks-senter. *Fornvännen* 110.
- Mjærum, A., 2012. Nye åkre og gamle funn. Metodiske betraktninger om undersøkelser av sørnorske steinalderboplasser i dyrket mark. *Primitive tider* 14. Oslo.
- Paulsson, J., 1999. Metalldetektering og Uppåkra. Att förhålla sig till ett detektormaterial. Hårdh, B. (red.).

- Fynden i centrum. Keramik, glas och metall från Uppåkra*. Uppåkrastudier 2. Lund.
- Pilø, L., 2007. *The Fieldwork 1998–2003: Overview and Methods*. Skre, D. (red.). *Kaupang in Skiringsdal*. Norske Oldfunn XXII. Oslo/Århus.
- Rasmussen, J.M., 2013. Metalldetektor til nytte og besvær. *Miljøkrim* 16:2. Oslo.
- Rogaland fylkeskommune, 2014 (17.06.2014). *Retningslinjer for bruk av metallsøker i Rogaland*. www.rogfk.no/Vaare-tjenester/Kulturarv/Retningslinjer-for-bruk-av-metallsøker-i-Rogaland
- Rundkvist, M., 2008. För en liberalisering av de svenska metallsökarreglerna. *Fornvännen* 103.
- Steinberg, J.M., 1996. Ploughzone sampling in Denmark: isolating and interpreting site signatures from disturbed contexts. *Antiquity* 70.
- St. Meld. 16. 2004–05. *Leve med kulturminner*. Det kongelige miljøverndepartement. Oslo.
- St. Meld. 35. 2012–13. *Framtid med fotfeste. Kulturminnepolitikken*. Det kongelige miljøverndepartement. Oslo.
- Svensson, H., 2012. Lär av Danmarks metallsökarerfarenheter. *Fornvännen* 107.
- 2013. Det pågår en tyst massaker på metallföremål i landets åkrar. Svar til Majvor Östergren. *Fornvännen* 108.
- Svensson, H. & Söderberg, B., 2009. Dumpad kunnskap? Om metallsökning och oppdragsarkeologins villkor. *Fornvännen* 104.
- Trier Christiansen, T., 2008. Detektorfund og bebyggelse. Det østlige Limfjordsområde i yngre jernalder og vikingetid. *Kuml* 2008. Århus.
- Ullén, I. et al., 2004. The degradation of archaeological bronzes underground: evidence from museum collections. *Antiquity* 78:300. York.
- Vang Petersen, P., 1991. Nye fund af metalsaker fra yngre germansk jernalder. Detektorfynd og dane-fæ fra perioden 1966–88. Mortensen, P. & Rasmussen, B.M. (red.). *Fra Stamme til Stat i Danmark 2. Høvdingesamfund og Kongemagt*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 22: 2. Århus.
- Wilkinson, K.; Tyler, A.; Davidson, D. & Grieve, I., 2006. Quantifying the threat to archaeological sites from the erosion of cultivated soil. *Antiquity* 80. Cambridge.
- Østfold fylkeskommune, Fylkeskonservatoren, 2013 (17.06.2014). *Hva bør jeg vite før jeg setter i gang med metallsøking? Og hvem skal jeg kontakte om jeg finner en arkeologisk gjenstand?* www.ostfold-f.kommune.no/stream_file.asp?iEntityId=15386

Appendiks 1

Utdrag fra «Retningslinjer for bruk av metallsøker i Rogaland» (Rogaland fylkeskommune 2014):

»Mange som er interesserte i historie og forhisto-

rie bruker metalldetektor for å finne metallgjenstander av historisk verdi. Dette er en spesialisert hobby som krever en del av utøveren, både av den rent tekniske gjennomføringen, gjenkjenning av gjenstander og lovverk en bør kjenne til. Seksjon for kulturarv i Rogaland fylkeskommune har derfor skissert noen retningslinjer og tips som vi anbefaler å følge. Dette både for å sikre den faglige kvaliteten på det som blir gjort og for å redde de gjenstandene som faktisk står i fare for å bli pløyd i stykker. Samt å bidra til at en som metalldetektorist uforvarende ikke kommer i konflikt med ulike regler og lovverk. [...]

Det er en kjensgjerning at metallgjenstander som ligger i oppdyrket jord som jevnlig blir pløyd står i fare for å forvitte. Dette både på grunn av selve den fysiske pløyningen som slår i stykker gjenstandene, tunge maskiner som kjører over som kan «knuse» gjenstander samt bruken av sprøtemidler og kjemikalier i moderne jordbruk som har en negativ effekt på metallgjenstander over tid. Erfaringer fra spesielt Danmark og Storbritannia har vist at metallsøking er en veldig effektiv metode for å finne og dermed bevare metallgjenstander i pløyselaget som står i fare for å forvitte. Mange av disse gjenstandene kan gi veldig gode bidrag til vår forståelse og tolkning av forhistorien. Det gjelder gjenstandene i seg selv, som kan fortelle oss mye, og funnstedet, spesielt i sammenheng med kunnskap om funntetthet i området og i sammenheng med andre fortidsminner. [...]

Før en skal ut har vi et klart faglig råd som både Arkeologisk museum og Rogaland fylkeskommune stiller seg bak om å konsentrere søking i pløyd/ forstyrret mark. Årsaken til dette er som nevnt over, at gjenstander i pløyselagene står i fare for å forvitte og forsvinne for alltid. I tillegg vil gjenstander som blir funnet i pløyd mark som oftest være flyttet av ploegen. Dermed er de allerede flyttet ut av sin opprinnelige kontekst/sammenheng.

Det finnes ikke noe lovverk som forbyr bruk av metallsøker i utmark eller annet terreng, men her er det flere grunner til at vi ikke ønsker målrettet søk etter oldsaker. I utmark er det for det første ikke slik at gjenstandene man finner er flyttet av pløyning eller annen landbruksaktivitet. Hvis en i utmark finner en gjenstand av kulturhistorisk verdi er det derfor stor sannsynlighet for at man da har funnet en arkeologisk lokalitet og kan komme i fare for å skade den når/hvis man graver etter signalet. Gjenstander man kan finne i utmark står heller ikke overfor den samme trusselen

med nedbrytning og forvitring som i forstyrret/pløyd mark. [...]

Riksantikvaren har en database (askeladden) der mange kulturminner ligger inne. Denne er ikke åpen for publikum på grunn av at det ligger en del eiendoms og personopplysninger der. Man har derfor laget en publikumsversjon kalt kulturminnesøk. [...] Det er ikke tillatt å gjøre inngrep i automatisk fredete kulturminner. De har og en sikringssone på fem meter der det heller ikke er lov å gjøre inngrep. Derfor er det anbefalt å bruke kulturminnesøk aktivt for å unngå å komme i konflikt med kulturminneloven og arkeologiske lokaliteter. Vi vil også gjøre oppmerksom på at avgrensningene av fornminnene i askeladden/kulturminnesøk ikke alltid er helt korrekt avmerket. Det kan derfor være en god idé å holde noe mer enn fem meters avstand hvis man er litt i tvil om hvor avgrensningen av fornminnet egentlig går. [...]

Hvis en gjør funn av tydelig innleveringspliktig gjenstand i utmark kan en fort komme i skade for å forstyrre/skade konteksten til en arkeologisk lokalitet. Da kan man risikere at viktig informasjon går tapt. Siden det kan være vanskelig å se hva som kan være en arkeologisk lokalitet eller ikke anbefaler vi å holde en avstand på minst 20 m fra funnet, ved videre søk (dette er en anbefaling og ikke en juridisk grense). Ved funn i utmark vil vi alltid ønske å komme ut for å ta området i nærmere øyensyn. (Vi vil igjen poengtere vår anbefaling om å konsentrere søk på oppdyrket mark.) [...]

Når en gjør funn på et jorde må man som regel grave litt ned for å få det opp. Vi anbefaler at en aldri går dypere enn pløyelaget, dvs. 0 til maks 30 cm. Men selv da kan en i teorien komme i fare for å berøre en lokalitet. I hvert fall kan en komme borti andre rester enn bare metallgjenstander. Vi ønsker derfor at en ser etter fargeforandringer i jorden, trekull, harpiks, skjorbrent stein, eventuelt flint eller andre interessante gjenstander, og i området rundt signalet. Hvis en observerer noe slikt så kan det gi vel så viktig informasjon som gjenstanden i seg selv. [...]

Funnstedet blir av oss i fylkeskommunen lagt inn i databasen og blir synlig i kulturminnesøk. Hvilken klassifisering/vernestatus det får der må avgjøres i hvert enkelt tilfelle, men normalt vil de aller fleste funn i oppdyrket mark bli registrert som løsfunn med uavklart status. Er funnet gjort i utmark er vanlig prosedyre at funnstedet blir registrert med en automatisk fredningsstatus inntil videre undersøkelser blir foretatt.»

Appendiks 2

Utdrag fra «Hva bør jeg vite før jeg setter i gang med metallsøking? Og hvem skal jeg kontakte om jeg finner en arkeologisk gjenstand?» (Østfold fylkeskommune 2013):

»Interessen for Østfoldhistorien er økende og metallsøking blir en stadig mer utbredt hobby. Flere kjøper og bruker metallsøker og mengden av løsfunn som levers inn kulturminneforvaltningen er stor. Gjenstander som er eldre enn år 1537 og mynter eldre enn år 1650 skal innleveres til Fylkeskonservatoren i Østfold fylkeskommune. Gjennom enkeltpersoner og historieinteresserte avdekkes stadig nye deler av Østfoldhistorien, og vi setter pris på alle funn som blir rapportert inn til oss. Samtidig er metallsøking en hobby som krever at man har satt seg inn i en del regler og retningslinjer før man går i gang for å hindre utilsiktet skadeverk på kulturminner. [...]

Sjekk kulturminnedatabasen Kulturminnesøk på www.kulturminnesok.no.

Kulturminnedatabasen er ikke fullstendig, men det jobbes kontinuerlig med å kvalitetssikre og oppdatere opplysninger. Dette innebærer at ikke alle kulturminner er registrert, og at opplysninger om flere av databasens lokaliteter er mangelfulle.

Det er viktig å påpeke at lokaliteter i Kulturminnesøk kan være unøyaktig kartfestet, noe som kan utgjøre flere titalls meters feilmargin. Tidligere var det dessuten vanlig å markere større lokaliteter med kun et punkt, noe som har ført til enkelte lokaliteters utstrekning mangler. Hold derfor en avstand på 50 meter fra kulturminnets ytterkant (inkludert sikringssonen) med mindre noe annet er avklart med Fylkeskonservatoren. [...]

Funnomstendighetene virker inn på hvordan vi tolker gjenstanden og kan fortelle oss om de opprinnelige sammenhengene funnet var en del av. Ved å ta ut gjenstander dypere enn selve pløyelaget, tar man funnet ut av sin kontekst. Vi mister da viktig informasjon og man kan forårsake uoprettelig skade på et arkeologisk funnsted. Bruk av metallsøker må derfor ikke skje under matjordlaget. Husk at tykkelsen på matjordlaget vil variere ut i fra topografi, jordsmonn og lokale forhold. I utmark er undergrunnen oftest uforstyrret, og forhistoriske gjenstander kan her ligge rett under torvlaget. Man kan lettere komme til å ødelegge et kulturminne i utmark om man graver på bakgrunn av signaler fra metallsøker i utmark.

Arkeologien vil alltid jobbe med en fragmentarisk

bevart del av helheten. Arkeologene er derfor spesielt opptatt av kontekst. Gjenstandens funnplass er som et åsted, der små opplysningsdetaljer som ikke er like opplagte for alle, kan hjelpe oss å fortelle mer av historien rundt gjenstanden. En gjenstands kontekst er derfor innen arkeologien like viktig som løsfunnet i seg selv. [...]

I det du gjør et funn som er innleveringspliktig, uavhengig om det er med metallsøker eller ved annen leting, befinner du i praksis på en automatisk fredet kulturminnelokalitet. Da skal man forholde seg til funnstedet som en allerede avmerket lokalitet (R) i kulturminnedatabasen og ikke lete videre her. I følge kml § 6 har kulturminnelokaliteter en sikringsone på minimum 5 meter utover kulturminnets synlige grenser. Her er det ikke lov til å gjøre inngrep, da sikringsonen har samme rettsvern som det synlige kulturminnet. Fylkeskonservatoren anser at det er nødvendig å øke avstanden ved metallsøk/bevisst leting i plogfurer til minst 50 meter fra kjente kulturminner. I dialog med Fylkeskonservatoren kan det imidlertid tillates videre søk innenfor 50 meter sonen. I hvilket område man er og hva man har funnet er bestemmende.

Faren for at konteksten skal bli forstyrret eller ødelagt er tilstede om man leter videre nær et kulturminne. Det kan finnes uforstyrret arkeologisk grunn under matjordlaget, og det er ikke alltid opplagt hvor ployelaget stopper og hvor et kulturlag begynner. Gjenstander i undergrunnen bør derfor ligge urørt så konteksten i større grad kan bevares. For at man senere skal kunne ha muligheten til å undersøke funnstedet arkeologisk, må ikke lokaliteten skades ved videre leting.

Avstanden på 50 m gjelder uavhengig av hvilken vernestatus kulturminnene er; «automatisk fredet» eller «uavklart». De ulike vernestatusene vises som røde- eller gråfargete rune-R i kartet. Med «uavklart» menes at kulturminnet ikke har blitt tilstrekkelig arkeologisk undersøkt til å kunne fastsette type kulturminne eller fastslå den totale utstrekningen. [...]

Funn/- observasjoner av skjørbrønt stein, kull, flint, harpiks, m.m. kan gi vel så verdifull informasjon om den type funnsted (gravfelt, bosetningsområde e.l.) man har påvist som en metallgjenstand. Noter dette i funnskjemaet. Dette er viktig for å kunne si noe mer om konteksten gjenstanden er en del av.»

Summary

In recent years, Norway has seen a growing number of cultural heritage objects being submitted to the national heritage management. This is due to a growing metal detector hobby. In principle, private metal detecting is legal in Norway, as long as it does not come into conflict with the country's Cultural Heritage Act. According to Norwegian law, the state assumes ownership of found portable cultural objects older than 1537 (coins older than 1650), and it is illegal to damage or disturb ancient monuments. Norway's management structure for the cultural heritage is complex, and the responsibility for metal detector finds is divided between the county administrations for cultural heritage and a few university museums. The former receive finds and register them in the national heritage database Askeladden. The university museums on the other hand determine if a submitted find falls in the bailiwick of the Cultural Heritage Act. If so, the

museums are responsible to handle the state's ownership of it. The law does not explicitly mention metal detecting, and so metal detector finds and the sites they derive from is managed differently in each county.

This paper analyses various administrative policies regarding metal detector finds from plough soil. In some counties, a large parcel of land is defined as automatically protected by law after a handful of archaeological finds are made. As a consequence, further metal detecting by amateurs is prohibited on the parcel, whereas agriculture is usually allowed to continue. The paper discusses the consequences of this strategy for the research potential and changes in preservation. The author argues that the strategy in question is paradoxical, and concludes with a demand for a conscious national heritage strategy for metal detecting in plough soil.